

گزیده‌ی کتابشناسی کتیبه‌های

اسلامی ایران

دکتر احسان الله شکراللهی

مدیرکل بخش نسخ خطی کتابخانه‌ی ملی ایران

پرداختن به مقوله‌ی کتیبه از سنخ پژوهش‌های باستان‌شناسی و تاریخ است، و به طور طبیعی فهرست آثار این حوزه هم همین حال و هوا را خواهد داشت. به ویژه اگر به کشوری کهن

چون ایران هم مربوط شود که کتیبه‌شناسی در آن به فرهنگ و تاریخ باستانی‌اش گره می‌خورد.

در فهرست مختصری که ملاحظه خواهید کرد، تنها به گوشه‌ی کوچکی از سه گروه منابع توجه شده است: مقالات، آثار مستقل چاپی، و پایان‌نامه‌های عرصه‌ی کتیبه و کتیبه‌شناسی، در حوزه‌ی تمدنی ایران و اسلام، و به زبان فارسی. البته معدود مواردی از آثار به زبان عربی را هم در این دایره گنجاندم. این توضیح را هم باید اضافه کنم که اگرچه مقالات و کتب عربی و لاتین ارزشمند فراوانی در این حوزه وجود داشت، اما رعایت اختصار اقتضا می‌کرد که از آن‌ها چشم‌پوشی شود. همانطور که اشاره شد این فهرست مختصر است و استقصای بلیغ برای کمال نسبی آن صورت نگرفته است، چراکه فقط فهرست مقالات آن به تنهایی بالغ بر هشت‌هزار مدخل می‌شد؛ و طبیعتاً حجمش از حوصله‌ی یک مجله بیرون بود. بر این اساس به نمونه و مستوره‌های از هر دسته از منابع بسنده شد.

با مرور همین فهرست کوتاه، توجه پژوهشگران به کتیبه‌ها از منظرهای گوناگون قابل ردیابی است:

- توجه به بستر و زمینه‌ی کتیبه‌ها یا همان مساده‌ی اصلی همچون لوح‌های گلیسن، سنگ‌نبشته‌ها، سفالینه‌ها، کاشی‌ها، نقش‌برجسته‌ها، درفش‌ها و...

- توجه رمزگشایی کتیبه‌ها یا به تعبیر دیگر ترجمه‌ها، مترجمان، و سبک ترجمه‌ی این آثار تاریخی؛

- مباحث زبان‌شناسی در کتیبه‌ها: واژه‌سازی، آوانگاری، حرف‌نویسی، ریشه‌شناسی و...؛

- توجه به انواع خطوط کتیبه‌ها الواح باستانی: خط میخی، ثلث، نستعلیق و...؛

- کاوش در کتیبه‌های متون کهن دینی و دیگر کتاب‌های باستانی: تورات، اوستا، متون زند، ادبیات شرق و...؛

- تمرکز بر انواع ادبی دیده شده در کتیبه‌ها: شعر، داستان، افسانه، جملات قصار، منشور، قرآن، احادیث و...؛

- توجه در ماهیت و صورت کتیبه‌ها از قبیل اسناد تاریخی، وصیت‌نامه‌ها، سکه‌ها، مهرها و...؛

- توجه به نقش کتیبه‌ها در ماندگاری سنت وقف و برجسته‌سازی نام واقفان در کتیبه‌های موقوفات.

- اصطلاحات خصاص و بعضاً جدید این عرصه: سنگیاد، سنگنوشته، کتیبه‌خوانی، کتیبه‌نگاری، هنسر مفهومی، ادراک بصری، نقش‌های تزئینی، زیبایی‌شناسی، هنر اسلامی، نمادگرایی؛

- توجه به حفظ میراث فرهنگی، مرمت بناهای تاریخی، تخریب میراث فرهنگی و...؛

- کاربرد انواع هنرها در کتیبه: خوش‌نویسی، قصیده‌سرایی، کاشی‌کاری، گچ‌بری، فلزکاری و...؛

- توجه مبلغان ادیان الهی زردشت، اسلام، مسیحیت و... به استفاده از کتیبه به عنوان یک ابزار تبلیغی قدرتمند.

- تمرکز بر معماری اسلامی، مسجدها، منازل، تکایا و بخش‌های هر بنا: پیشانی بناها، ستون‌ها، محراب‌ها، سقف‌ها، طراحی هندسی نقش‌های تزئینی و خط‌نگاره‌ها و...؛

- تمرکز بر کتیبه‌نگاری در سلسله‌های تاریخی: مادها، هخامنشیان، اشکانیان، ساسانیان، سلجوقیان، ایلخانی، تیموریان، صفویان، افشاریان، زندیه، قاجار، پهلوی.

- محوطه‌ها و آثار تاریخی: مدرسه‌ی عالی شهید مطهری (سپهسالار)، مسجد وکیل (شیراز)، مسجد گوهرشاد - ایوان مقصوره.

- مناطق جغرافیایی: جزیره‌ی خارک، خلیج فارس، ایران و ماورالنهر و...؛

- پژوهشگران ایرانی: علی اصغر حکمت، محمدجواد مشکور، حمزه اصفهانی و... و پژوهشگران غیرایرانی: شیلاناس بلر، رودیگر اشمیت، ضیاءالدین دسائی، پی‌یر لوکوک، میخائیل میخائیلوویچ دیاکونوف، ولادیمیر آرونویچ لیوشیتس و...؛

- و بالاخره روش‌های پژوهش و گزارش برخی میزگردها و تعامل اجتماعی پیرامون این حوزه از پژوهش تاریخی و هنری.

فهرست کتاب‌های چاپی فارسی

- اصفری، بهمن؛ ۱۳۹۱؛ نقش کتیبه‌ها در غنای معماری ایرانی/ تهران: رامند.

- ایزدپناه، حمید؛ ۱۳۵۱؛ کتیبه‌های تاریخی لرستان از قرن چهارم هجری قمری تا قرن چهاردهم/ [خرم‌آباد]: وزارت فرهنگ و هنر، اداره فرهنگ و هنر فرمانداری کل لرستان.

- بلر، شیلان؛ ترجمه گلچین عارفی، مهدی؛ ۱۳۹۴؛ نخستین کتیبه‌ها در معماری دوران اسلامی ایران زمین/ تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».

- بهرام‌زاده، محمد، ۱۳۸۲؛ نظری اجمالی بر سیر تحول خطوط اسلامی و خواندن کتیبه‌ها، زنجان: نیکان کتاب.

- پارسایی، مهدی؛ ۱۳۹۱؛ خط و خاک: جلوه‌های هنری نام پیامبر در کتیبه‌های معقلی شیراز، [با حمایت] حوزه‌ی هنری استان

فارس؛ [نظارت علمی] پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. تهران: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.

- پاکزادیان، حسن؛ ۱۳۸۸؛ تاریخچه‌ی پیدایش خط، اعداد و تاریخ‌گذاری در سکه‌ها و کتیبه‌ها؛ منبع: تهران.

- پژوهشکده‌ی هنرهای سنتی-اسلامی؛ ۱۳۹۱؛ هنر کتیبه‌نگاری در دوره‌های تاریخی سلجوقی، ایلخانی، تیموری و صفوی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

- جمعی از پژوهشگران، ۱۳۸۵؛ مجموعه مقالات کتیبه‌ها و متون دوران اسلامی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده‌ی زبان و گویش: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، معاونت فرهنگی و ارتباطات، اداره‌ی کل امور فرهنگی.

- حاج‌سیدجوادی، کمال؛ ۱۳۷۱-۱۳۷۰؛ میراث جاودان: سنگ‌نیشته‌ها و کتیبه‌های فارسی در پاکستان، اسلام‌آباد: رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (اسلام‌آباد).

- حبیبی، زهرا؛ ۱۳۹۵؛ مجموعه مقالات گروه متون و کتیبه‌های دوران اسلامی، پژوهشکده‌ی زبان‌شناسی، کتیبه‌ها و متون. تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.

- حسینی، هاشم؛ ۱۳۸۸؛ سیر خط و کتابت و هنر کتیبه‌نگاری ایران در دوران اسلامی، اردبیل: محقق اردبیلی.

- حسینی، محسن؛ ۱۳۹۰؛ کتیبه‌های تیموری در خراسان/ مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.

- حسینی‌اشکوری، صادق؛ ۱۳۹۲؛ کاهش نفوذ زبان فارسی در هندوستان در دو قرن اخیر با نگرشی به سنگ‌های مزار شهید ثالث در آگره، قم: مجمع ذخایر اسلامی.

- حکمت، علی‌اصغر؛ ۱۳۳۷؛ نقش پارسی بر احجار هند: فهرستی از کتیبه‌ها و خطوط فارسی بر لوح سنگ‌های هندوستان/ تهران: کتابخانه ابن‌سینا.

- خامه‌یار، احمد؛ ۱۳۹۱؛ کتیبه‌ها و سنگ‌مزارات اسلامی در سوریه، قم: مجمع ذخایر اسلامی، ۱۳۹۱.

- شاه‌رخ، آناهیتا؛ ۱۳۸۹؛ کتیبه‌های اسلامی داغستان، آرمان‌شهر. - رجایی‌علوی، سهیلا؛ وفایی، شهربانو؛ ۱۳۸۹؛ کتیبه‌های اسلامی گرگان و دشت: «سنگ نوشته‌ها و یادمان‌های چوبی»، تهران: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اداره‌ی کل روابط عمومی، امور فرهنگی و اجتماعی-اداره برنامه‌ریزی نشر.

- رزاقی‌ارم، محمود؛ ۱۳۹۰؛ کتیبه‌های ایرانی، کاشان: همگام با هستی، ۱۳۸۷؛ تهران: خوشه پروین.

- زمانی‌پور، بابک؛ آخوندی، اردشیر؛ ۱۳۸۴؛ معرفی مجموعه سنگ‌نوشته‌های مشروطیت: حاشیه‌ای بر تلاش جهت استقرار عدالت اجتماعی/ تهران: گوهر منظوم.

فهرست پایان نامه‌های مرتبط با کتیبه

- امانی مهر، روح الله؛ ۱۳۸۴؛ مساجد چوبی ایران: مطالعه و مرمت مسجد جامع ایبانه، استاد راهنما باقر آیت‌الله‌زاده شیرازی؛ استاد مشاور عبدالله جبل‌عاملی، کارشناسی ارشد مرمت و احیاء بناها و بافت‌های تاریخی. دانشگاه آزاد اسلامی (تهران مرکزی).

- خسروی بیژانم، فرهاد؛ ۹۲-۱۳۹۱؛ شکل‌گیری و سیر تحول کتیبه‌نگاری نستعلیق در تزیینات وابسته به معماری تیموری و صفوی در ایران، استاد راهنما: احمد صالحی کاخکی، استاد مشاور: حمیدرضا قلیچخانی؛ دکتری پژوهش هنر، تهران، دانشگاه هنر، اصفهان.

- دلاوران، ابراهیم؛ ۱۳۹۵؛ مطالعه‌ی زیبایی‌شناسی کتیبه‌های اسلامی شوشتر (از قرن سوم هجری تا اواخر دوره‌ی قاجار) / استاد راهنما: حمیدرضا قلیچخانی؛ کارشناسی ارشد صنایع دستی، دانشگاه سوره، تهران.

- کشاورز، حسن؛ ۹۲-۱۳۹۱؛ مطالعه‌ی کتیبه‌های نستعلیق در حرم رضوی، استاد راهنما: حمیدرضا قلیچخانی؛ کارشناسی ارشد صنایع دستی، دانشگاه سوره، تهران.

- مکی‌نژاد، مهدی؛ ۱۳۸۹؛ ساختار و قابلیت‌های خط کوفی در کتیبه‌نگاری معماری ایران (سلجوقی تا صفوی)، استاد راهنما: حبیب‌الله آیت‌اللهی، استاد مشاور: محمد مهدی هراتی، دانشکده‌ی هنر دانشگاه شاهد، تهران.

مقاله‌ها

- آبیاری، منصور؛ بررسی کتیبه‌های محراب‌های سنگی در موزه ملی ایران؛ اثر پاییز ۱۳۸۴ شماره‌ی ۳۸ و ۳۹.

- اصیلی، سوسن؛ جلدهای دارای رقم، تاریخ یا کتیبه در مجموعه‌ی نسخه‌های خطی کتابخانه‌ی مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران؛ نامه‌ی بهارستان سال سوم ۱۳۸۱ شماره‌ی ۶.

- افشار، ایرج؛ کتیبه‌ای از قرن ششم در خزانق اطلاعی مهم از گذرگاه حضرت ثامن الائمه؛ یغما سال نوزدهم اسفند ۱۳۴۵ شماره‌ی ۱۱ (پیاپی ۲۲۴).

- الهسی‌زاده، محمدحسن؛ محمد دوست لشکامی، کبری؛ نجف‌زاده، علی؛ مسجد شاه مشهد و کتیبه‌های آن؛ تاریخ و فرهنگ بهار و تابستان ۱۳۹۳ شماره‌ی ۹۲.

- ایزدپنسا، حمید؛ کتیبه بخت کوفی (در لرستان)؛ یغما سال نوزدهم اسفند ۱۳۴۵ شماره‌ی ۱۱ (پیاپی ۲۲۴).

- باغبان‌ماهر، سجاد؛ کتیبه‌های اسلامی آذربایجان در سده‌های پنجم و ششم هجری و تصحیح بازخوانی برخی از آن‌ها؛ هنر (دانشگاه علم و فرهنگ) سال اول تابستان ۱۳۹۳ شماره‌ی ۲.

- بلر، شیلا؛ زارعی، محمد ابراهیم؛ کتیبه‌ی برج مقبره‌ای بسطام تحلیلی از نوشتاری تاریخی در دوره‌ی ایلخانی؛ اثر تابستان ۱۳۸۳

- عزیزپور، شادابه؛ صالحی کاخکی، احمد؛ ۱۳۹۲؛ نفوش و کتیبه‌های مساجد جامع گلپایگان، اردستان و زواره/ اصفهان: گلدسته.

- غفورزاده (شفق)، محمدجواد؛ ۱۳۸۰؛ کتیبه خورشید: نگاهی به منظومه‌های نقش بسته بر رواق‌های حرم مطهر رضوی، مشهد: بیناد پژوهش‌های اسلامی.

- فاضلی، محمدتقی؛ ۱۳۹۳؛ سیر تحول خطوط و کتیبه‌خوانی اسلامی، خوزستان: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر، معاونت پژوهشی.

- فرورزنده، مهدی؛ انتخابی، حشمت‌الله؛ ۱۳۸۷؛ قلمرو خط: برگزیده آثار خوشنویسان اصفهان / به سفارش انجمن خوشنویسان اصفهان. اصفهان: نقش‌مانا.

- قدسی، منوچهر؛ ۱۳۷۸؛ خوشنویسی در کتیبه‌های اصفهان / اصفهان: گل‌ها.

- قلیچخانی، حمیدرضا؛ ۱۳۹۰؛ مجموعه مقالات مکتب شیراز، تهران، فرهنگستان هنر.

- قوچانی، عبدالله؛ ۱۳۸۳؛ بررسی کتیبه‌های بناهای یزد، تهران: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده زبان و گویش.

- قوچانی، عبدالله؛ ۱۳۸۳؛ کتیبه‌های مسجد جامع گلپایگان، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه)، پژوهشکده زبان و گویش.

- قوچانی، عبدالله؛ رحیمی‌فر، مهناز؛ ۱۳۸۳؛ کتیبه‌های مسجد جامع و امامزاده عبدالله شوشتر، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه)، پژوهشکده‌ی زبان و گویش.

- کریمی، مجتبی؛ ۱۳۹۴؛ کتیبه‌های خیوه/ تهران: وزارت امور خارجه، اداره نشر.

- مخلص، محمدعلی؛ ۱۳۸۴؛ پژوهشی در کتیبه‌های دوران اسلامی تخت جمشید (کاخ داریوش)، تهران: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده‌ی زبان و گویش: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، اداره‌ی کل امور فرهنگی.

- معتقدی، کیانوش؛ ۱۳۹۴؛ کتیبه‌های نستعلیق تهران، [برای] سازمان زیباسازی شهر تهران. تهران: پیکره.

- موسوی جزایری، سیدمحمدوحید و سیدمحمدحسین؛ ۱۳۹۰؛ سنگ نوشته‌های ثلث در استانبول ترکیه: مقایسه‌ی خط ثلث با سبک‌های خوش‌نویسی کوفی و نسخ در گذر تاریخ، میس کریستین؛ تهران: آبان.

- موسوی جزایری، محمدوحید و محمدحسین؛ ۱۳۹۰؛ سنگ نوشته‌های خط کوفی، میراث فرهنگی جهانی. میس کریستین؛ تهران: آبان.

- میرزابوالقاسمی، محمدصادق؛ ۱۳۸۷؛ کتیبه‌های یادمانی فارس: بناهای قرن هفتم تا دهم هجری، تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران.

شماره‌ی ۳۶ و ۳۷.

- بهپور، باوند؛ کتیبه‌نگاری در دوره‌ی قاجار (بررسی کتیبه‌های ۸ بنای دوره‌ی قاجاریه در شیراز و اصفهان) // هنرهای زیبا ۱۳۸۴ شماره‌ی ۲۲.

- بحرانیان، حمید؛ کتیبه‌ی نویافته سنگ مزار در محوطه باستانی نقش رستم؛ اثر پاییز ۱۳۸۴ شماره‌ی ۳۸ و ۳۹.

- تنهایی، انیس؛ تزئینات کتیبه‌ای بقعه شاه نعمت الله ولی در ماهان کرمان؛ مطالعات هنر اسلامی، ۱۳۸۷ شماره‌ی ۸.

- جاوری، محسن؛ کتیبه‌های یادمانی سده‌های نخست اسلامی در ایران و ماوراءالنهر؛ گلستان هنر، ۱۳۸۶ شماره‌ی ۱۰.

- جلالی، میثم؛ ضریح شاه تهماسب: یادگاری از دودمان صفوی در موزه آستان قدس رضوی؛ مشکوة: پاییز ۱۳۸۹ - شماره‌ی ۱۰۸ علمی-ترویجی (۱۳ صفحه - از ۱۱۲ تا ۱۲۴).

- جعفریان، رسول؛ کتیبه‌ی گنبد امام رضا (ع) از آقا حسین خوانساری؛ پیام بهارستان ۱۳۸۸ شماره‌ی ۳.

- حسینی‌اشکوری، صادق؛ هنر کتیبه‌خوانی: نیم‌نگاهی به کتیبه‌های یادمانی فارس، کتاب ماه (هنر)، ش ۱۳۳، مهر ۱۳۸۸: ص ۶۲-۶۴.

- حسینی، سید هاشم؛ طاووسی، محمود؛ تحول هنر کتیبه‌نگاری عصر صفوی با توجه به کتیبه‌های صفوی مجموعه‌ی حرم مطهر امام رضا (ع)؛ کتاب ماه هنر ۱۳۸۵ شماره‌ی ۹۱ و ۹۲.

- حسینی، سید هاشم؛ بررسی مضامین عرفانی کتیبه‌های مقبره‌ی شیخ صفی (با تکیه بر صفوه الصفا و دیگر متون عرفانی)؛ ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی تابستان ۱۳۸۹ شماره‌ی ۱۹.

- حسینی، محسن؛ ایوان مقصوره مسجد گسوه‌رشد، مشکوة، ش ۸۰، پاییز ۱۳۸۲: ص ۱۰۷-۱۱۹.

- حصوری، علی؛ گزارش کتیبه‌های قلعه بهمن؛ پژوهشنامه‌ی بخش زبان‌شناسی مؤسسه آسیایی تابستان تا زمستان ۱۳۵۶ شماره‌ی ۲ تا ۴.

- حمزوی، یاسر؛ اکرمی، مهدی؛ سلحشور، فاطمه؛ شناخت و مرمت لایه‌های کتیبه‌ی نقاشی کرباس شرقی مسجد جامع کبیر یزد؛ دانش مرمت و میراث فرهنگی دوره‌ی جدید سال سوم بهار ۱۳۹۴ «ویژه‌نامه حفاظت از آرایه‌های معماری».

- حمزوی، یاسر؛ مؤذنی، فرشاد؛ آرایه‌های معماری اتاق مقبره بنای تاریخی پیربکران و کتیبه‌ی پنهان در آن؛ دانش مرمت و میراث فرهنگی دوره‌ی جدید بهار و تابستان ۱۳۹۲ شماره‌ی ۱.

- خامه‌یار، احمد؛ کتیبه‌های شیعی از قرن پنجم هجری در شمال سوریه؛ پیام بهارستان سال سوم بهار ۱۳۹۰ شماره‌ی ۱۱.

- خانی‌پور، رضا؛ کتیبه و کتیبه‌نگاری؛ کتاب ماه هنر ۱۳۸۳ شماره‌ی ۷۷ و ۷۸.

- خزایی، محمد؛ شمس، نقش حضرت محمد (ص) در هنر اسلامی ایران، کتاب ماه هنر، ش ۱۲۰، شهریور ۱۳۸۷: ص ۵۶-۶۳.

- خلیل، محمدابراهیم؛ کتیبه در مزار در قندهار؛ آریانا، بهمن ۱۳۲۸ شماره‌ی ۸۵.

- خلیل، محمدابراهیم؛ نصب لوحه کتیبه تعمیر جدید مزار حضرت سنایی غزنوی رحمه الله تعالی علیه؛ آریانا، خرداد ۱۳۲۹ شماره‌ی ۸۹.

- دانش یزدی، فاطمه؛ تحلیل فرهنگ وقف در دوره‌ی صفویه (به استناد کتیبه‌های سنگی در بناهای اسلامی شهر یزد)؛ وقف میراث جاوید ۱۳۸۶ شماره‌ی ۶۰.

- دبیر سیاقی، محمد؛ سر در عالی قاپوی قزوین یا آئینه عبرت؛ نامه انجمن تابستان ۱۳۸۳، شماره‌ی ۱۴.

- رجایی باغسرخ، سید امیر؛ حلیمی، محمدحسین؛ ارتباط نگاره و خط نگاره در ترکیب‌بندی کتیبه‌ی محراب بقعه پیربکران؛ نگره دانشگاه شاهد سال چهارم تابستان ۱۳۸۸ شماره‌ی ۱۱.

- رضایی باغ‌بیدی، حسن؛ رمزگشایی کتیبه‌ی فارسی مذکور در نه‌ایة الأرب؛ نامه فرهنگستان، بهار ۱۳۷۶ شماره‌ی ۹.

- زرینه‌هاله، بهرمان علی‌رضا؛ مطالعه فنی، آسیب‌شناسی و مرمت کاشی‌های دوره‌ی قاجار (بنای مدرسه و مسجد سپهسالار، مدرسه‌ی شهید مطهری)، مرمت و پژوهش، سال ۱، ش ۲، بهار و تابستان ۱۳۸۶: ص ۲۹-۴۲.

- ساریخانی، مجید؛ پژوهشی تحلیلی بر جلوه‌های آیات قرآنی بر آثار فلزکاری ایران در دوران صفوی و قاجار «با استناد به آثار فلزی موزه ملی ایران»؛ «پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران» پاییز و زمستان ۱۳۹۲، سال سوم - شماره‌ی ۵ علمی-پژوهشی (۱۴ صفحه - از ۱۵۵ تا ۱۶۸).

- ستوده، غلامرضا؛ کتیبه‌ی فارسی «مسجد هان چو» در چین؛ دانشکده‌ی الهیات و معارف مشهد، بهار و تابستان ۱۳۵۷ شماره‌ی ۲۶ و ۲۷.

- ستوده، منوچهر؛ دو کتیبه‌ی کوفی از بدر بن حسنویه؛ یغما سال هجدهم مرداد ۱۳۴۴ شماره‌ی ۵ (پیاپی ۲۰۵).

- ستوده، منوچهر؛ کتیبه‌های آستانه‌ی مقدسه قم؛ معارف اسلامی (سازمان اوقاف) بهار ۱۳۵۳ شماره‌ی ۱۶.

- سلیمانی، پروین؛ وحیدزاده، رضا؛ فرهمند بروجنی، حمید؛ روش بازخوانی کتیبه‌ی بالای طاق نمای ورودی گنبد غفاریه مراغه بر اساس الگوی تطبیقی-تاریخی؛ پژوهش هنر دانشگاه هنر اصفهان: پاییز و زمستان ۱۳۹۴، سال پنجم، شماره‌ی ۱۰ (۱۶ صفحه - از ۲۵ تا ۴۰).

- شایسته‌فر، مهناز؛ بررسی محتوایی کتیبه‌های مذهبی دوران تیموریان و صفویان؛ فصلنامه‌ی علمی پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهرا ۱۳۸۱ شماره‌ی ۴۳.

- شایسته‌فر، مهناز؛ تزئینات کتیبه‌های سنگ قبرهای شیخ صفی و تطبیق آن با ناهارخوران گرگان؛ کتاب ماه هنر ۱۳۸۸ شماره‌ی ۱۳۴.

- شایسته‌فر، مهناز؛ تزئینات کتیبه‌های مسجد جامع قزوین؛ نامه پژوهش تابستان ۱۳۸۷ شماره‌ی ۱۲.

- شایسته‌فر، مهناز؛ تزئینات کتیبه‌های مسجد وکیل شیراز، کتاب ماه هنر، ش ۱۲۰، شهریور ۱۳۸۷؛ ص ۶۴-۷۵.

- شایسته‌فر، مهناز؛ جایگاه قرآن، حدیث و ادعیه در کتیبه‌های اسلامی؛ مدرس علوم انسانی ۱۳۸۰ ویژه‌نامه‌ی شماره‌ی ۲۳.

- شایسته‌فر، مهناز؛ کتیبه‌های اسلامی، تجلی نقش علی(ع)؛ کتاب ماه هنر ۱۳۸۰ شماره‌ی ۳۱ و ۳۲.

- شایسته‌فر، مهناز؛ مقام و موقعیت امام رضا (ع) در تزئینات کتیبه‌های معماری اسلامی؛ کتاب ماه هنر ۱۳۸۶ شماره‌ی ۱۰۳ و ۱۰۴.

- شایسته‌فر، مهناز؛ نقش تزئینی و پیام‌رسانی کتیبه در معماری اسلامی؛ کتاب ماه هنر ۱۳۸۴ شماره‌ی ۸۹ و ۹۰.

- شریعت، زهرا؛ تزئینات کتیبه‌های آستانه مقدسه قم؛ مطالعات هنر اسلامی، ۱۳۸۶ شماره ۷.

- شیرینی لطف، لیلا؛ عبدی، ناهید؛ چیدمان آیکونولوژی: مطالعه‌ی آیکونوگرافیک رابطه‌ی تزئینات هندسی و کتیبه «در» خاتم به شماره ثبتی (۹۰۱) موجود در موزه حرم عبدالعظیم حسنی(ع)؛ چیدمان سال پنجم تابستان ۱۳۹۵ شماره‌ی ۱۴.

- صداقت، فاطمه؛ جایگاه کتیبه‌های قرآنی مساجد جامع در گسترش تفکر مذهبی در قرون اول تا هفتم هجری قمری، کتاب ماه هنر، ش ۱۲۰، شهریور ۱۳۸۷؛ ص ۱۸-۳۰.

- صحراگرد، مهدی؛ شیرازی، علی اصغر؛ تأثیرات تحولات خوشنویسی (خط ثلث) بر کتیبه‌نگاری ابنیه اسلامی ایران (سده‌ی چهار تا نهم هجری)؛ نگره، سال پنجم بهار ۱۳۸۹ شماره‌ی ۱۴.

- فاتحی، مهناز؛ کتیبه‌های ایران و ماوراءالنهر، نشر دانش، سال ۱۵، ش ۵، (مرداد، شهریور ۱۳۷۴)؛ ص ۶۵-۶۶.

- فدوی، سید محمد؛ زارع، حامد؛ پیرحمزه سبزه پوش (بررسی تطبیقی کتیبه‌ها و نقوش تزئینی دو محراب گجبری مسجد جامع و بقعه پیر حمزه سبزه پوش (عزیز الدین نسفی) ابرکوه استان یزد)؛ مجله: هنرهای تجسمی، بهار ۱۳۹۴، شماره‌ی ۶۱ علمی-پژوهشی (۱۴ صفحه، از ۲۵ تا ۳۸).

- فراست، مریم؛ به‌کارگیری شاخصه‌های معماری اسلامی در معماری مسجد محله (با تأکید بر کتیبه و نقوش هندسی)؛ پژوهش هنر اسلامی ۱۳۸۵ شماره‌ی ۴.

- فراست، مریم؛ نماد و نمود نام علی (ع) در هنر فلزکاری صفویه و قاجار، کتاب ماه هنر، ش ۱۲۰، شهریور ۱۳۸۷؛ ص ۷۶-۸۵.

- فرید، امیر؛ خلیلی، زهرا؛ جایگاه و تأثیر کتیبه در نگاره‌های شاهنامه بایسنغری؛ نگره، سال پنجم بهار ۱۳۸۹ شماره‌ی ۱۴.

- فغفوری، رباب؛ بلخاری قهی، حسن؛ بررسی تطبیقی مضمون کتیبه‌های مسجد گوهرشاد و مبانی اعتقادی شیعه در دوره تیموری و صفوی؛ نگره، پاییز ۱۳۹۴ شماره‌ی ۳۵.

- قلیچ‌خانی، حمیدرضا؛ کهن‌ترین سنگ نوشته‌های نستعلیق، در مقالات تخصصی خط و کتابت (۱)، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۵.

- قوچانی، عبدالله؛ قدیم‌ترین مهر نوشته‌دار دوران اسلامی از یک حساکم ساسانی، باستان‌شناسی و تاریخ، ش ۳۹، ۴۰، پاییز و زمستان ۱۳۸۴، بهار و تابستان ۱۳۸۵؛ ص ۸۲-۹۸.

- کاظمی، حمید؛ طبقه‌بندی کارکردی کتیبه‌ها؛ کتاب ماه هنر، ۱۳۸۶ شماره‌ی ۱۰۳ و ۱۰۴.

- کاکاوند سمانه، موسوی لراشرف السادات؛ خوانش لایه‌های صریح و ضمنی نوشتار موجود در کتیبه‌ی قالی وقفی عصر زند؛ باغ نظر، سال سیزدهم مرداد و شهریور ۱۳۹۵ شماره‌ی ۴۰.

- کیانمهر، قباد؛ تقوی‌نژاد، بهاره؛ مطالعه‌ی تطبیقی مضامین کتیبه‌های کاشیکاری مدرسه چهارباغ اصفهان و باورهای عصر صفویه؛ پژوهش‌های تاریخی دانشگاه اصفهان تابستان ۱۳۹۰ شماره‌ی ۲ (پیاپی ۱۰).

- گودرزی، علیرضا؛ بررسی شرایط سیاسی-اجتماعی بروجرد در دوره‌ی قاجار، با اتکا به تحلیل کتیبه‌های مسجد سلطانی؛ مجله: پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران «پاییز و زمستان ۱۳۹۱، سال دوم-شماره‌ی ۳، علمی-پژوهشی (۱۹ صفحه، از ۱۷۳ تا ۱۹۱).

- محمدی، رضا؛ رجبی، محمدعلی؛ بررسی کتیبه‌های سردر ورودی منازل تهران از دوره‌ی قاجار تا کنون؛ نگره‌ی سال پنجم تابستان ۱۳۸۹ شماره‌ی ۱۵.

- مخلص، محمدعلی؛ بررسی و پژوهش در دو کتیبه‌ی عضدالدوله در تخت جمشید؛ اثر تابستان ۱۳۸۳ شماره‌ی ۳۶ و ۳۷.

- مدرس طباطبایی، ح؛ وحید، ذیل بر کتیبه‌های دوره‌ی صفوی در قم؛ آذر ۱۳۴۶ شماره‌ی ۴۸.

- مدرس طباطبایی ح؛ کتیبه‌های دوره صفوی در قم؛ وحید، آبان ۱۳۴۶ شماره‌ی ۴۷.

- مشهدی نوش آبادی، محمد؛ بررسی کتیبه‌های توغ‌های عزاداری در ایران عصر صفوی؛ تاریخ و تمدن اسلامی پاییز و زمستان ۱۳۸۹ شماره‌ی ۱۲.

- مشهدی نوش آبادی، محمد؛ کتیبه‌ی درهای تاریخی ایبانه؛ پژوهشنامه کاشان، پاییز و زمستان ۱۳۹۲، شماره‌ی ۱۱ (۳۸ صفحه، از ۴۸ تا ۸۵).

- معصوم‌زاده، فرنساز؛ فهیمی‌فر، اصغر؛ جساری، صداقت؛ رویکسردهای عرفسانی در طراحی کتیبه‌های کوفی معقد؛ نگره پاییز ۱۳۹۲ شماره‌ی ۲۷.

- مکی نژاد، مهدی؛ کتیبه‌نگاری الوان (معرفی کتیبه‌ی امام‌زاده زید بازار تهران)؛ گلستان هنر ۱۳۸۵ شماره‌ی ۳.

- مکی نژاد، مهدی؛ سیر تحول کتیبه‌های ثلاث در معماری ایران (صفوی تا قاجار)؛ نگره‌ی سال چهارم زمستان ۱۳۸۸ شماره‌ی ۱۳.

- میرزاابوالقاسمی، محمدصادق؛ کتیبه‌ی پیر محمد شیرازی در مسجد جامع عتیق شیراز؛ گلستان هنر، ۱۳۸۷ شماره‌ی ۱۳.

- میرزاابوالقاسمی، محمدصادق؛ کتیبه‌نگاری الوان: ویژگی‌های تاریخی و هنری کتیبه‌ی سردر مدرسه‌ی خان؛ نگره زمستان ۱۳۹۳ شماره‌ی ۳۲.

- نجفی بزرگر، رحیم؛ هنر اسلامی، کتیبه‌های تفکر معنوی؛ هنر زمستان ۱۳۷۴ و بهار ۱۳۷۵ شماره‌ی ۳۰.

- نخجوانی، حسین؛ مسجد جامع تبریز و شرح کتیبه‌های آن؛ دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز ۱۳۳۳ شماره‌ی ۲۸.

- نصرالله‌زاده، سبروس؛ مجموعه کتیبه‌های ایرانی؛ کتاب ماه تاریخ و جغرافیا دی ۱۳۷۷ شماره‌ی ۱۵.

- نورانی آشتیانی، محمدعلی؛ کتیبه‌های سنگی موقوفات آشتیان؛ وقف میراث جاویدان تابستان ۱۳۸۹ شماره‌ی ۷۰.

- نوروززاده چگینی، بهروز؛ مینودر (باب‌الجنه‌ی قزوین) کتیبه‌ها و...؛ کتاب ماه هنر ۱۳۸۴ شماره‌ی ۸۹ و ۹۰.

- وثوقی مطلق، رجبعلی؛ بررسی سیاست مذهبی نادر، با نگاهی به ارزش کتیبه‌ی نادری در این زمینه، نامه‌ی تاریخ‌پژوهان، ش ۱۴، تابستان ۱۳۸۷: ص ۱۱۹-۱۵۱.

- وثوق مطلق، رجبعلی؛ کتیبه‌ی نادری و ارزش تاریخی آن؛ پژوهشنامه تاریخ ۱۳۸۴ زمستان شماره‌ی ۱.

- وحدتی، علی اکبر؛ خنجر کتیبه‌دار موزه ایران باستان: اصل یا جعل؟؛ باستان پژوهی ۱۳۸۰ پاییز شماره‌ی ۸.

- وحیدیان، محمدتقی؛ کتیبه‌های آستان قدس (کتیبه از اره‌ی گنبد حاتمخانی) نامه‌ی آستان قدس، خرداد ۱۳۴۱- شماره‌ی ۱۲ (۵) صفحه، از ۵۸ تا ۶۲).

- وحیدیان، محمدتقی؛ کتیبه‌های آستان قدس (کتیبه‌ی از اره‌ی دار السعاده)؛ نامه آستان قدس شهریور ۱۳۴۲ شماره‌ی ۱۵.

- هاشمی زرج‌آباد، حسن؛ نقش و جایگاه مقابر برجی مازندران غربی در معماری اسلامی (برج مقبره طاهر و مطهر، ملک کیومرث بن بیستون)؛ کتاب ماه هنر، ش ۱۰۴-۱۰۳، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۶: ص ۶۴-۷۰.

- هاشمی، فاطمه؛ نقش‌های جاودان، نقد و معرفی کتاب «کتیبه‌های اسلامی شهر یزد»؛ کتاب ماه (تاریخ و جغرافیا)، ش ۱۳۵، مرداد ۱۳۸۸: ص ۱۰۶-۱۰۸.

- هاشمی نژاد، علیرضا؛ معرفی یکی از قدیمیترین کتیبه‌ها به خط

نستعلیق؛ مطالعات ایران ۱۳۸۴ بهار شماره‌ی ۷.

- هنرفر، لطف‌الله؛ دو کتیبه‌ی تاریخی از عصر صفویه در اصفهان که برای اولین مرتبه انتشار می‌یابد: کتیبه‌ی مدرسه‌ی آقا کافور و آقا کمال؛ وحید، دی ۱۳۴۳ شماره‌ی ۱۳.

- هنرفر، لطف‌الله؛ سنگ نوشته‌ی تاریخی مسجد جمعه اصفهان که در بهار سال ۱۳۴۰ خورشیدی کشف شد و کتیبه آن برای اولین مرتبه انتشار می‌یابد؛ وحید، بهمن ۱۳۴۳ شماره‌ی ۱۴.

- هنرفر، لطف‌الله؛ فهرست کتیبه‌های تاریخی در آثار باستانی اصفهان؛ معرف: معارف اسلامی (سازمان اوقاف) آذر ۱۳۴۸ شماره‌ی ۱۰.

- هنرفر، لطف‌الله؛ القاب و عناوین پادشاهان ایران در کتیبه‌های تاریخی اصفهان؛ هنر و مردم مرداد ۱۳۴۸ شماره‌ی ۸۲.

- هنرفر، لطف‌الله؛ باستانی پاریزی محمدابراهیم؛ گنجینه‌ی آثار تاریخی اصفهان (آثار باستانی و الواح و کتیبه‌های تاریخی در استان اصفهان)، وحید، اسفند ۱۳۴۴ شماره‌ی ۲۷.

- یزدانی، ملیکا؛ احمدی، حسین؛ امامی، سیدمحمد امین؛ عبدالله خان گرجی، مهناز؛ گاهنگاری سفال مینایی براساس نمونه‌های کتیبه‌دار؛ مجله: هنرهای تجسمی، پاییز ۱۳۹۴، شماره‌ی ۶۳، علمی-پژوهشی/ISC (۱۲ صفحه، از ۴۵ تا ۵۶).